

FINLANDS SYN PÅ DEN NORDISKA SPRÅKFÖRSTÅElsen MYT OCH VERKLIGHET

Under de decennier som gått efter andra världskriget har Finland genomgått en enorm samhällsförändring. Från ett krigshärjat land har det utvecklats till ett modernt industriland med hög levnadsstandard och en välskött utrikespolitik.

Samtidigt har det skett en ökad integration i Norden. Utvecklingen har ägt rum under medverkan av Nordiska rådet och andra samarbetsorgan, talrika samarbetsöverkommelser har gett sitt stöd åt utvecklingen. Under senaste decennier har Norden genom EFTA utgjort ett tullfritt område för industrivaror och under denna tid har trafiken mellan Finland och Sverige mångdubblats. Trafikstatistiken talar sitt tydliga språk: t.ex färjorna mellan Finland och Sverige har årligen över sex miljoner passagerare. Lika betydelsefull har överenskommelsen om den gemensamma arbetsmarknaden varit för finnarna. Den stora finländska emigrationen till Sverige har resulterat i det faktum att det för närvarande finns ungefär lika många finländare i Sverige som det finns svensktalande i Finland (300 000). I och med den ökade integrationen under åren har Finlands relationer med det övriga Norden intensifierats i hög grad och samarbetsformerna har blivit mångsidiga och vitt förgrenade.

Språksituationen i Finland

Landet är officiellt tvåspråkigt: över 93% har finska som modersmål, 6.3% har svenska.

Det egna modersmålet och dess utveckling till ett kulturspråk har betytt mycket för oss finskspråkiga. Språket har bidragit till att skapa vår identitet, att forma vår kultur och det har på många sätt påverkat den samhälleliga utvecklingen i vårt land.

Våra språkförhållanden har under senare år utformats på ett unikt sätt. Finska språket som ännu på 1860-talet var det enkla folkets språk har utvecklats till ett kulturspråk och samtidigt till landets huvudspråk, medan svenska språket, sedan gammalt politikens, förvaltningens och kulturens språk i landet, blev ett minoritets-språk som dock tryggas genom en omfattande språklagstiftning. Denna utvecklingsprocess har tidvis varit mycket smärtsam, den har färgats av många politiska passioner och långvariga språkstrider, som dämpats först på 1930-talet.- För att bättre kunna förstå språkförhållandena i Finland krävs alltså kunskap om den politisk-historiska bakgrunden. Språksituationen på 1980-talet är inte heller statisk utan en dynamisk företeelse som påverkas av bl.a. lagstiftning, behovet av språkkunskap, utbildning och attityder.

Finland har en liberal och avancerad språklagstiftning. Enligt grundlagen har de båda språkgrupperna rätt till sitt eget modersmål. Språklagen från 1922 samt olika förordningar om språkförhållandena i landet innehåller stadganden om vilka officiella tjänster varje medborgare har rätt att få på sitt eget språk.- Vår svenskspråkiga minoritet hör antagligen till de mest skyddade språkliga minoriteterna i världen.

Språklagens stadganden tillämpas både riksomfattande och regionalt. Detta är särskilt viktigt för finlandssvenskarna, som bor utspridda på olika håll i landet - närmast på kustområdena. På basen av språklagstiftningen har vi en- och tvåspråkiga kommuner. Av de enspråkiga kommunerna är närmare 400 finskspråkiga och över 20 svenskspråkiga. Språkförhållandena definieras på följande sätt: en kommun är enspråkig om alla invånare talar samma språk eller om antalet invånare med det andra språket understiger 8% av det totala antalet invånare. I tvåspråkiga kommuner utgör invånarna med andra språk åtminstone 8% eller är till antalet minst 3000. Statsrådet bestämmer vart tionde år på basen av den officiella statistiken vilka kommuner som är finsk- eller svenskspråkiga och vilka som är tvåspråkiga. Detta gjordes senast 1982 då statsrådet fastställde språkförhållandena för 1983-92.

Behovet av svenska växlar både regionalt och inom olika yrkesgrupper. Svenskan behövs mest på kustområden i svensk- och tvåspråkiga kommuner

och på industrialiserade orter i allmänhet. Den behövs i synnerhet inom förvaltningen, handeln, vård- och skyddsbranschen och övriga serviceyrken. Enligt de undersökningar om behovet av språkkunskaper som gjordes på 1970-talet ökar näringslivets behov av språkkunskaper, särskilt kunskaper i svenska och engelska. Behovet av svenska tycks öka på grund av de livliga kontakterna med de nordiska länderna - trots att antalet finlandssvenskar minskar. Ironiskt nog får vi finskspråkiga fortfarande plugga svenska, då det tyvärr är sällan vi kan använda vårt modersmål utanför landets gränser.

Den språkliga särställningen i Norden

Finland är ett gränsland mellan öst och väst. Att vara finne är att kulturellt och historiskt tillhöra den nordiska och därmed västeuropeiska gemenskapen, men att samtidigt ha sina språkliga rötter i öster.

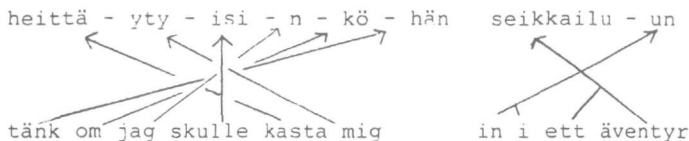
Språkligt sett har Finland en särställning i Norden. De som talar ett skandinaviskt språk som sitt modersmål har ofta svårt att förstå problematiken för Finlands del. Avgörande för finnarnas språksituation är att finskan tillhör en annan språkstam än de nordiska språken.

Språkbesläktade med finskan talas över ett väldigt landområde på den eurasiatiska kontinentens norra del, som sträcker sig från Östersjöns kuster i väster till Sajjanbergen - på gränsen mot Kina - i öster och med utlöpare till Donaus slättland i söder och den skandinaviska fjällvärlden i norr. Även om geografiska arealen är väldig, är dock antalet människor litet. I dag talar cirka 23 miljoner människor språk som tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen. I ett europeiskt perspektiv utgör de finsk-ugriska folken en liten minoritet om ca 3.3% i det av indo-européer dominerade europeiska folkhavet, där slaverna (33.8%), germanerna (30%) och romanerna (26.7%) utgör de dominerande elementen.

Bland tjugotalet finsk-ugriska språk dominerar ungerskan med sina 14 miljoner talande och finskan med 4.8 miljoner. Dessa båda språk representerar också de två yttersta polerna i språkfamiljen och har därmed fått ge namn åt hela språkgruppen.

Skillnaderna mellan finskan och de skandinaviska språken gäller inte enbart lexikon och uttal utan hela den språkliga strukturen: finskan är ett syntetiskt, starkt agglutinerande språk, de nordiska språken mera analytiska. Prof. Jaakko Lehtonen från Jyväskylä universitet gav ett gott exempel på detta vid ett samnordiskt språkseminarium för några år sedan.

Vi kan säga skämtsamt på svenska "Tänk om jag skulle kasta mig in i ett äventyr" som i finskan motsvaras av "Heittäytyisinköhän seikkailuun". Om man segmenterar den finska tvåordssatsen morfologiskt är det möjligt att visa den grundläggande strukturella skillnaden: suffix i finska och självständiga ord i svenska. Hela satsen, som i svenskan innehåller tio olika ord är i finskan uttryckt med två ord:

I finskan utgör ordstam och suffix en viktig informationsenhet. Då suffix har så stort informationsvärde i finskan, koncentrerar sig finnarna omedvetet på slutet av orden, men då vi talar svenska bör vi i stället rikta uppmärksamheten på funktionsord framför huvudordet. Detta har till följd att finnarna är tvungna att lära sig ett nytt sätt att processa tal i hjärnan som på ett markant sätt avviker från modersmålet. Detta är antagligen ett exempel på de faktorer som är verksamma i den alltför lite utforskade "svarta lådan" - de kognitiva strukturerna i människans centrala nervsystem.

Finnarna hör alltså inte direkt till den nordiska språkgemenskapen, som baserar sig på att var och en får använda sitt modersmål. Vårt förhållande är mera indirekt - via svenska språket. En finnes svenska representerar ett typiskt inlärt främmande språk, som då påverkas bl.a. av följande faktorer:

- medveten kontroll av grammatiska strukturer
- begränsat ordförråd av vilket största delen ofta är passivt
- mindre idiomatiska uttryck
- psykologiska barriärer,

Språksituationen i Norden - myt och verklighet

Den nordiska kommunikationen har sina specifika drag. Vi lever i ett mångspråkigt område där det talas åtta olika språk: danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska. Vid sidan av dem finns det flera språkliga varianter samt talrika invandrarspråk.

I Norden är det fråga om en mycket speciell typ av kommunikation, som Einar Haugen - en norsk forskare - 1966 kallade för *semikommunikation*. Det gäller kommunikation mellan individer som inte talar samma språk, men ändå förstår varandra. Den har sina fördelar och nackdelar: majoriteten av nordbor får använda sitt modersmål, när de sköter sina nordiska kontakter. Samtidigt finns det tyvärr dock en stor risk för ofullständig språkförståelse och missförstånd. Det har gjorts undersökningar kring nordisk språkförståelse, bl.a. Einar Haugen 1953, Sifo-Gallup 1973, Maurud 1975. Mauruds undersökning, som mätte språkförståelsen mellan danskar, norrmän och svenskar, befäster intrycket att norrmännen är nordiska mästare i grannspråksförståelse, medan svenskarna kan ha svårigheter att förstå speciellt talad danska. Danskan är ju det språk som i tal skiljer sig mest från de övriga centralskandinaviska språken.

När vi talar om nordisk språkförståelse och semikommunikation, avser vi i allmänhet förhållandet mellan dem som talar danska, svenska och norska som sitt modersmål. Mycket mera krävande är den nordiska kommunikationssituationen för den andra gruppen av nordbor, som mera indirekt hör till den nordiska språkgemenskapen: finnar, färingar, grönländare, islänningar och samer. De är tvungna att uttrycka sig på ett främmande språk i en kommunikationssituation där det ofta talas tre olika språk: svenska, danska, norska. I en sådan situation har den som får använda sitt modersmål överläge: ordförrådet är mera nyanserat, satserna elegantare formulerade. Språkbruket är på en hög nivå som ger talaren tillfredsställelse och självkänsla.

Vi älskar myten om nordisk språkförståelse, men i verkligheten lider många nordbor av språksvårigheter, som kan vara en konstant källa för missförstånd. Ofullständig kommunikation har många

dimensioner. Språkkunskaper kan t.o.m. fungera som maktmedel under samnordiska möten: det är lätt att fatta önskad beslut om en del av deltagarna inte kan eller inte hinner opponera sig.

Behovet av välfungerande kommunikation är nuförtiden verkligen stort. Det förekommer nordiska möten och sammankomster av de mest skilda slag och på snart sagt alla plan: stora kongresser med hundratals deltagare och sammanträden i små styrelser och arbetsgrupper med en handfull medlemmar, möten på statsministernivå och informella träffar mellan vänortsföreningar och samarbetande organisationer - för att inte tala om otaliga handelsförbindelser. Därtill kommer kurser med längre eller kortare varaktighet och så naturligtvis alla kontakter mellan släktingar, vänner och bekanta.

Den nordiska kommunikationen har alltså sina problem - men den kan också förbättras på många sätt. Språkförståelsen är inte ett statiskt utan ett dynamiskt fenomen, där bl.a. motivation, attityder och intressen har stor betydelse. Alla nordbor borde bli medvetna om svårigheterna och göra sitt bästa att underlätta förståelsen. - Det behövs mera solidaritet på språkområdet.

Man kan med glädje konstatera att Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet under senare år fäst uppmärksamhet vid språkproblematiken. Dessa organ tycks vara medvetna om att en fungerande kommunikation är en grundförutsättning för de livliga kontakterna och det omfattande samarbetet. De har vidtagit flera konkreta åtgärder för att effektivisera språkförståelsen:

- Nordiska ministerrådet har publicerat ett handlingsprogram för ökad språkförståelse i Norden i början av 1980-talet.
- Det har grundats två samnordiska institut för språkfrågor: Nordiska språksekreteriatet i Oslo och Nordiska språk- och informationscentret i Helsingfors.
- Det har gjorts två omfattande utredningar, som kartlägger problem och utmaningar för grannspråksundervisningen, den ena gäller situationen i grundskolan, den andra gymnasieskolan.
- Nordiska språkkonventionen träder i kraft inom kort. Den betyder ett stort steg framåt på språkområdet. Ökad språkservice skall underlätta i synnerhet invandrarnas anpassning och öka deras sociala trygghet och lika behandling i samhället.

Nordborna kommer att ha rätt att vid behov använda sitt modersmål då de är tvungna att kontakta offentliga organ, t.ex. domstolar, hälsovårds-, socialvårds-, skol-, skatte-, polis- och arbetsmarknadsmyndigheter. Konventionen rekommenderar också att värdländerna vid behov skall främja översättning och distribution av sådana anvisningar, broschyrer och blanketter som kan underlätta den enskildes kontakt med staten och myndigheterna.

Alternativa kommunikativa strategier i Norden

Det finns minst tre olika sätt att sköta den nordiska kommunikationen:

- kommunikation på danska, norska eller svenska
- kommunikation på vars och ens modersmål
- kommunikation på ett världsspråk, t.ex. på engelska.

Om vi vill förbättra språkförståelsen i Norden bör vi också vara medvetna om att det finns andra krav för dem som talar sitt modersmål än för dem som är tvungna att tala ett främmande språk. Språksituationen i Norden är verkligen mångfacetterad.

A. Kommunikation på danska, norska eller svenska Skandinaviska språk som modersmål

Semikommunikationen är ett krävande sätt att umgås med varandra. Den förutsätter ständig växling av kod och det finns som sagt alltid risk för ofullständig förståelse och därmed missförstånd. "Att tala skandinaviska" är ett känt begrepp i Norden.

Skandinaviskan är dock inte ett språk utan en kommunikationsteknik som förutsätter modifikationer av talarens eget språk samt kännedom om likheter och olikheter mellan de central-skandinaviska språken. Den är avhängig av språksituationen samt av talarens egen fantasi och intuition. I synnerhet borde man känna till de vanligaste fallgroparna i vokabulären.

Maurud har grupperat dem i sin undersökning på följande sätt:

- etymologiskt sammansatta ord som har fått olika form, t.ex. vecka/uge/uke
- likalydande ord som fått olika betydelse, t.ex. rar som i danskan är synonymt med hyggelig, i svenskan med vänlig, söt, medan det i norskan betyder underlig
- olika ord med samma betydelse, t.ex. ficka, lomme.

En fungerande semikommunikation förutsätter olika kommunikativa strategier. Språkförståelsen kan ofta vara beroende av tämligen enkla saker, som t.ex. taltempo, artikulering, språkbruk (idiomer, snabbt uttalade ifyllnadsfraser etc). Även föreläsningarna kan man göra mera åskådliga genom att strukturera dem tydligt, hålla en liten paus efter en större semantisk enhet, ha redundans i språket, göra korta sammandrag och använda stordior och andra AV-medel.

Det borde även bli praxis att alla som anordnar samarbetsprojekt, samnordiska möten, seminarier och konferenser på förhand analyserar den språkliga situationen: kommer det att vara med sådana personer, som inte talar ett skandinaviskt språk som modersmål och eventuellt har språksvårigheter? Hur kan man underlätta situationen? Språkproblemen bör lösas på ett relevant sätt. Tolkning är en möjlighet som man borde anlita i synnerhet vid officiella möten.

Nordiska språk- och informationscentret planerar i samarbete med Nordiska språksekreteriatet en liten broschyr om de faktorer som vid sidan av själva språket påverkar språkförståelsen. Den kommer att bli en fortsättning till "Att tala Nordiskt", det planerade namnet lyder "Att förstå varandra i Norden". Skriften vänder sig till alla som deltar i nordiskt samarbete, bl.a. på det officiella planet, inom organisationerna, inom kultur, vetenskap och forskning, på det kommunala planet (vänortssamarbetet) och inom näringslivet.

Hur klarar de finskspråkiga den krävande språkliga situationen? Svaret är väl att språkkunskaperna varierar enormt. En vanlig situation på ett samnordiskt möte är att den finska deltagaren förstår ganska bra vad som blir sagt på svenska, norskans olika varianter kan vålla vissa svårigheter, men av danskarnas inlägg får han inte ut mycket. Svårast är situationen när ordföranden talar otydlig danska.- Det finns naturligtvis också helt tvåspråkiga finnar som klarar språksituationen utmärkt.

Svenskan har traditionellt varit det språk som finländarna använder i sina nordiska kontakter - närmare bestämt den finlandssvenska varianten.

Svenskan är ett obligatoriskt språk i de finskspråkiga skolorna. Undervisningen har långa traditioner och sträcker sig över alla utbildningsstadier: från grundskolan över gymnasium och yrkesutbildning till högskolor samt vuxenundervisning.

Inom ungdomsskolan har det hänt mycket på svenskundervisningsområde under senare år i Finland. Kursplanerna för grundskolan, gymnasiet och yrkeslinjerna har reviderats, undervisningsmetoderna har utvecklats, nya läromedel producerats. Även lärarnas grundutbildning och fortbildning har effektiviserats. M.a.o. har finnarna investerat omfattande personliga och ekonomiska resurser i svenskundervisningen. Den svaga punkten är dock det relativt anspråkslösa timantalet i svenska: tre timmar i veckan under tre år i grundskolans högstadium och ca 2 1/2 timme i veckan i gymnasiet - med ett obligatoriskt prov i studentexamen.

Finnarna har ett omfattande språkprogram inom ungdomsskolan: det finns undervisning i svenska, engelska, tyska, franska och ryska - i några skolor även latin. Som A-språk i grundskolan dominerar nuförtiden engelska, fast det är möjligt att välja även svenska och i större städer och kommuner tyska, franska eller ryska. Ca 6.5% av grundskoleleverna väljer svenska som A-språk. Finnarna är ju i den svåra situationen att de behöver kunskaper i minst två främmande språk: åtminstone ett världsspråk och sedan ett skandinaviskt språk. Därför har vi två obligatoriska språk i grundskolan. På grund av det krävande språkprogrammet har det tyvärr inte blivit tillräckligt utrymme för svenskan.

Vid planeringen av svenskundervisningen har vi i Finland utgått från den livslånga utbildningens princip. Grundskolans uppgift är att ge basfärdigheter i svenska till varje barn. Studierna kan sedan kompletteras på ungdomsstadiet och senare efter behov bl.a. i högskolor, olika institut, inom arbetslivet och vuxenundervisningen. I framtiden blir svenskstudierna inom vuxenundervisningen allt viktigare: det finns ett stort behov av korta skraddarskydda intensivkurser i svenska för olika yrkeskategorier.

Som sammandrag kunde man säga att skolsystemet erbjuder mångsidiga möjligheter till språkstudier. Det beror dock på eleven själv hur han använder sig av dessa möjligheter. Attityder och motivation är av stor betydelse för studierna. För närvarande har vi i landet en växande skara tvåspråkiga personer som en följd av den officiella tvåspråkigheten i landet, internationaliseringsprocessen och i anknytning till integrationen i Norden. En del av dem talar svenska som modersmål en del finska. Den förstnämnda gruppen utgörs av finlandssvenskar och sverigefinländare som återvänt till hemlandet. Vi har alltid varit realistiska, vi studerar språk - om det är absolut nödvändigt.

B. Kommunikation på vars och ens modersmål

Finnarna, islänningarna, färingarna, grönländarna och samerna har en gemensam dröm: att kunna använda sitt eget modersmål i nordiska sammanhang. Trots att detta är möjligt bara i begränsad utsträckning, är det dock synnerligen viktigt att stärka de här språkens ställning i olika relevanta sammanhang.

Finska språkets ställning på nordisk nivå är svag trots att över 5 miljoner människor talar språket i Norden; 4.8 milj. i Finland och dessutom finns det betydande minoriteter både i Sverige och Norge. Sedan gammalt har det varit finskspråkig bosättning inom tre skilda regioner i Skandinavien, nämligen i Finnmarken (Norge) samt i Västerbotten och Värmland (Sverige). Därtill kommer tusentals finnar som har utnyttjat den samnordiska arbetsmarknaden och jobbat en kortare eller längre tid i grannländerna - en del av dem är t.o.m. fast bosatta där.

Finska språkets ställning i Norden är oerhört viktig för de finskspråkiga minoriteterna i grannländerna men även för finnarnas motivation att delta i nordiskt samarbete, upprätthålla nordiska kontakter och offra sin tid på svenskstudier. Vi finnar medger gärna att finska har sina begränsningar som umgängesspråk mellan nordbor, men det finns många relevanta sammanhang där finskans ställning som ett jämställt språk i Norden kan förstärkas. Effektiverad undervisning i finska samt ökad språkservice för de finskspråkiga i grannländerna utgör två viktiga steg i rätt riktning.

Undervisning i finska för skandinaver sker för närvarande i ganska anspråkslös omfattning. Det skulle vara intressant att utreda vilka faktorer som påverkar detta faktum. Är det brist på intresse - finskan anses ju vara ett tämligen svårt språk- eller är systemet på det här området så outvecklat att det inte finns tillräckligt utbud av undervisning?

Undervisningen i finska är främst etablerad på högskolenivå. Den försiggår för närvarande vid universiteten i Uppsala, Stockholm, Lund, Oslo, Tromsø, Alta, Köpenhamn, Århus och Reykjavik. Undervisningen i finska språket och finländsk kultur stöds i Finland av Delegationen för utlandslektorer och språkkurser för utlänningar (UKAN). Den finländska delegationens samarbetspartner består av språkkursnämnderna och kommittéerna för utlandslektorer i de övriga nordiska länderna. Från år 1963 framåt har Finland sänt ca 2000 studerande till språk- och litteraturkurser, vilka årligen anordnas i de andra nordiska länderna. De sommarkurser i finska som den finländska delegationen anordnat i Finland har hittills haft något över tusen deltagare.

Ökad språkservice är en av de åtgärder som bidrar till bättre språklig jämställdhet i Norden. Hit hör bl.a. tolkning, som man mera borde anlita i synnerhet vid officiella möten. Nordiska ministerrådets sekreteriat i Köpenhamn har tagit positiv ställning till tolkning i Handlingsprogrammet för ökad språkförståelse i Norden. För finnarnas del har tolkning flera fördelar, de finskspråkiga deltagarna kan bättre utnyttja möten och även andra deltagare får större utbyte av deras aktiva och jämbördiga deltagande. Man behöver inte frukta att kunskaperna i skandinaviska språk försämras om tolkning vid möten blir allmänna. Effekten kan bli den motsatta. Tolkningen är ju aldrig hundra procentig och man får inte glömma de personliga kontakter som ofta spelar en avgörande roll i samarbetet. Om man genom tolkning kunde få ännu bredare folklager med i det nordiska samarbetet skulle motivationen och intresset för de nordiska språken säkert växa. - Det finns positiva erfarenheter av tolkning, t.ex. under Nordiska rådets session, vid mindre möten på Kultursekreteriatet och på kurser vid Nordens folkliga akademi i Kungälv.

Det språkliga problemkomplexet har många aspekter för oss finnar. En viktig del är det stora behovet av översättning inom olika samhällssektorer. T.ex det nordiska samarbetet inom forskning lider av att det inte finns tillräckliga resurser för att översätta resultat av utvecklingsprojekt. En del av kunskandet vi har i Finland stannar bakom språkmuren och vice versa. Det gäller inte enbart den rent vetenskapliga forskningen utan även utvecklingsarbetet inom de mera jordnära sektorerna som t.ex byggnadsstandardisering o dyl. Man borde utveckla ett system som garanterar att nyttiga och intressanta utvecklings- och forskningsresultat lätt kan översättas då det behövs. En översättningsfond kunde vara en lösningsmodell.

Till slut vill jag ta upp ett specialfall, som dock är synnerligen viktigt för oss finländare: undervisning i finska som modersmål för finska invandrabarn i Sverige. Problemet är intressant även sett ur global synvinkel, det gäller ju invandrabarnens rätt till sitt eget modermål. Livliga diskussioner kring detta ämne har nu pågått i över tio år i både Sverige och Finland. Finska invandrarföräldrar i Sverige har kämpat synnerligen aktivt för barnens språkliga rättigheter. Det är möjligt att finnarna som folk är mera medvetna om den stora betydelse som modersmålet har för ungdomarnas utveckling. Båda språkgrupperna i Finland har fått kämpa för rätten till sitt modersmål, medan situationen i Sverige har varit helt annan under århundraden. Först den stora invandrarströmmen aktualiserade hela problematiken, som har varit synnerligen komplicerad om vi tar hänsyn till att det finns över 100 invandrarsspråk i den svenska grundskolan. Finnarna har dock ansett, att de bör ha en särställning på grund av den urgamla finskspråkiga bosättningen i Sverige samt enligt nordiska kulturavtalets rekommendationer, som alla de nordiska länderna har undertecknat. Invandrabarnens situation i den svenska grundskolan har blivit bättre med åren och så småningom har det blivit en attitydförändring i positivare riktning bland svenska skolmyndigheter. Det finns problem som väntar på sin lösning, men helt allmänt vill jag dock konstatera att Sverige för närvarande är ett pionjärland i fråga om speciellt utformad undervisning för invandrabarn. Uppbyggnaden av hemspråksundervisningen under 1970-talet har

haft klart gynnsamma effekter. Undervisning på och i modersmålet, kombinerad med undervisning i svenska som främmande språk är en nödvändig förutsättning för invandrabarnens möjlighet att växa upp till tvåspråkiga och likvärdiga medlemmar av det svenska samhället. Oerhört viktigt är att Sverige även visar vägen för andra invandrarländer. Dagens utveckling i vårt grannland ger för miljoner invandrare över allt i världen hopp om, att deras barn i framtiden inte längre skall behandlas som andra klassens medborgare. Även de måste få chanser till sund utveckling som hör till varje barns mänskliga rättigheter.

C. Kommunikation på engelska

Det finns många finnar som inte förstår varför nordborna inte använder engelska i sina kontakter. De anser att detta skulle betyda en stor språklig jämställdhet: ingen skulle ha fördelen att använda sitt modersmål. Att engelskan inte har blivit vanligare vid de nordiska mötena beror bl.a. på följande orsaker:

- Den nordiska språkgemenskapen betyder att majoriteten av nordborna - 18 miljoner - får använda sitt modersmål i nordiskt umgänge; den fördelen är de inte villiga att avstå från.
- De nordiska språken är bäst lämpade att beskriva nordiska förhållanden. Det här fick jag personligen uppleva när jag hörde till en samnordisk arbetsgrupp som fick till uppgift att redigera 'Nordisk utbildningsterminologi', där termernas motsvarighet ges på svenska, danska, norska, isländska, finska - men även på engelska. För många termer var det faktiskt svårt att finna en motsvarighet i engelskan, man var tvungen att använda längre eller kortare omskrivning. Hur skulle ni översätta till engelska t.ex sådana nordiska uppfinningar som timresurssystem, skolstyrelse, skolråd, SIA-reform (official report by Swedish government preceding educational reforms of the 1970s) eller auskultera (to observe teaching - as a student teacher)?
- Sist men inte minst. Den nordiska språkgemenskapen har en starkt symbolbärande betydelse för nordbor. Den hör till den nordiska identiteten och betyder en känsla av samhörighet med dem som talar ett skandinaviskt språk och som har sin

förankring i Norden med dess historiska och geografiska särdrag. Man uppskattar sitt språk, sin kultur, sina rötter och vill inte bli en liten provins i den engelskspråkiga kulturkretsen.

Den nordiska språkförståelsen är alltså på många sätt betydelsefull, men samtidigt även problematisk. Det behövs tvärvetenskaplig grundforskning om den samnordiska kommunikationsprocessen. Vilka faktorer hos talaren, lyssnaren och i själva informationen inverkar på den språkliga växelverkan i en situation där det ofta talas tre olika språk och då somliga talar sitt modersmål andra ett främmande språk. Vi har omfattande forskning om lexikon och uttal, nu efterlyses det en mera övergripande och kommunikativ syn på saken, som även tar upp de många psykologiska, sociologiska och kulturella faktorerna.

Till sist: vi språkmänniskor brukar säga att det gemensamma språket är en grundförutsättning för allt nordiskt samarbete. Det stämmer i viss mån, språket är viktigt, men det är inte på långt när den enda grundvalen för vår gemenskap. Vi har nu på 80-talet kommit in i en ny period som på många sätt kännetecknas av kalla och hårda realiteter. Det är dags att utreda vad som är framtidens utmaningar för oss i Norden. Är det kanske sådana livsviktiga uppgifter som att

- kämpa för fred och vår egen existens
- kämpa för livskvalitet och rätt till egen kultur och
- kämpa mot den orättvisa som råder mellan individer, grupper och stater - i synnerhet mellan industriländer och tredje världen.

I Norden har vi genomgått en långsam utveckling från otaliga krigiska och blodiga äventyr till omfattande konstruktivt samarbete. Huvudmålet med samarbetet har dock varit att öka v å r e g e n levnadsstandard och vår egen livskvalitet. Framtidens stora viktiga fråga kommer antagligen att vara, hur vi kan utveckla våra gamla, mer eller mindre g r u p p e g o i s t i s k a tankemodeller i riktning mot solidaritet och globalt ansvar.

SAMENVATTING

In Skandinavië worden, nog afgezien van de talen die de immigranten spreken, acht verschillende talen gesproken: deens, fins, faeroers, groenlands, laps, noors, ijslands en zweeds. Wanneer we het over interskandinavische semikommunikatie (kommunikatie tussen personen die niet dezelfde taal spreken maar elkaar toch verstaan) bedoelen we daarmee echter in het algemeen de verhouding tussen diegenen die deens, noors of zweeds als moedertaal hebben. De kommunikatie met medeskandinaviërs is heel wat ingewikkelder voor hen die een andere moedertaal hebben. Zij moeten zich in een voor hen vreemde taal zien uit te drukken.

Zich welbewust van deze problematiek hebben in de laatste jaren de Noordse Raad en de Noordse Ministerraad konkrete maatregelen genomen die er toe moeten leiden dat Skandinaviërs beter elkaars talen verstaan. Zo zijn er twee interskandinavische instituten voor taalvraagstukken opgericht, en wordt binnenkort een skandinavische taalkonventie van kracht die het skandinavische immigranten gemakkelijker moet maken om zich in de andere skandinavische landen aan te passen.

Er zijn in principe drie manieren waarop interskandinavische kommunikatie plaats kan vinden: 1) in het deens, noors en/of zweeds, 2) in ieders moedertaal, 3) in een wereldtaal, bijv. engels.

Veel Finnen hebben er moeite mee te begrijpen waarom het laatste alternatief, dat immers allen dezelfde uitgangspositie verleent, niet wordt gekozen. Daar is echter het volgende op te zeggen:

- 1) De Skandinavische taalgemeenschap houdt in dat de meeste Skandinaviërs hun moedertaal kunnen gebruiken in hun kontakten met medeskandinaviërs
- 2) De Skandinavische talen zijn het meest geschikt om skandinavische verhoudingen te beschrijven
- 3) De Skandinavische taalgemeenschap schept een gevoel van saamhorigheid tussen hen die een skandinavische taal spreken en hun wortels in Skandinavië hebben.

De Skandinavische taalgemeenschap is waardevol, maar niet onproblematisch. Er wordt veel onderzoek gedaan naar uitspraak en woordenschat. Wat echter nodig is, is een totaalbeeld waarin ook aan psychologische, sociologische en kulturele factoren aandacht geschonken wordt.